

ÇINAR ALTI



Sayı :
68

MİLLİYE
DERGİ

Kurus
15

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Hayret!	Yusuf Ziya Ortaç	Seçme sözler	***
Çevir düğmeyi	Dr. M. Hakkı Akansel	Kuruculuk Divanı	Enver Behnan Şapolyo
Düşünceler	İsmail Hâmi Dânişmend	Delhiden Üsküdar	Barkın
Türkçülük ve emperyalizm	Şahingiray	Tarihi Türk ırkı ve muahhar tahavvülleri	Nurettin Ardıçoğlu
Bir Milâşî güzele (şîir)	Halim Yağcıoğlu	Çanakkale (şîir)	Süreyya Endik
Kuşlar (şîir)	Dündar Aktuna	Şîir ve kafiye	Edip Ayel
Türkiye ve Türkiyecilik	Ziya Gökalp	Şîir ne cesaret?	O. S. O.
Gaziantep		Gök (milli roman)	Yusuf Ziya Ortaç
		Seçme güzel şîirler — Konuşmalar	

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE
KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

1943

Yılbaşı piyangosunu unutma-
yınız.

YENİ YIL

Evinizin kapısını, sırtında bir
torba servetle çalabilir.

MİLLÎ PİYANGO

Hepimizin ümididir.

DEVA

K A Ş E L E R İ

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma
ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İCABINDA GÜNDE 3 KAŞE ALINABİLİR

Birincikâmun 1942 de çıkacak olan SIGNAL 72 büyük sahife
ve 8 renkli çift nüsha olacaktır.

SIGNAL'de

Bütün harp safahatını gösterir resimlerle ve diğer artistik
resimler ve birçok röportajlar bulacaksınız.

Almanca, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Rumca
nüshaları çıkacaktır.

Şimdiden bayiinize sipariş ediniz. Fiyatı 30 kuruştur. Bayiiniz
yoksa umumî vekilinden tedarik edebilirsiniz.

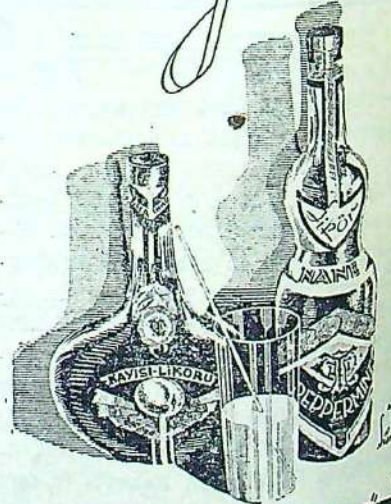
Umumî vekilin adresi:

JOHANN BAYER

Eski Gümrük-sokak No. 38: Galata -- İstanbul

Posta kutusu: 1580

*Misafir
gelince*



SODALİ LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON

Baskı yeri:
Cumhuriyet Matbaası -- İstanbul



İLK KİTAP : BEŞİK

Yazan :
Yusuf Ziya ORTAÇ

Yusuf Ziya Ortaç'ın milli duyguları en güzel Türkçeyle ve en sanatkâr bir kalemle canlandıran yazıları nefis bir cilt halinde (Çınar Yayını) nın ilk kitabı olarak

ÇIKTI

Satış Merkezi :

ÇINAR YAYINEVİ

Tanesi: 50 Kuruş
Taşradan isteyenlere 10 kuruş posta ücreti ilâve edilir.

İKİNCİ KİTAP :

Dün, Bugün, Yarın

Yazan :
Orhan Seyfi ORHON

Orhan Seyfi Orhon'un Türkçülük fikirlerine ve milli duygulara dair yazdığı en güzel yazılarını bir araya toplıyan bu değerli eser bir kaç güne kadar çıkıyor.

Tanesi: 50 Kuruş
Şimdiden siparişlerinizi yapınız.
Satış merkezi :

ÇINAR YAYIN EVİ

Adres: İstanbul Ankara caddesi No. 47
Telefon : 22129

Konuşmalar

Bay Hüseyin Akalın'a :

— Hece veznile yazdığınız gazel şeklindeki manzumenizde (surdan, asurdan - bilirdi...) kafiye Yaha Kemal (Mahurdan) isimli gazelini hatırlatıyor. Eğer aruzla ve aynı vezinle yazılsaydı, buna eski tâbirle, (nazîre) derlerdi. Fakat hece veznile yazıldığına göre bu şiir, divan edebiyatı değil, halk edebiyatı nevine giriyor. Böyle olunca da bu kelimeleri Türk kelimelerinin telâffuzu ile kısa okumak icabediyor. Halbuki Yaha Kemal şiirinin bütün musikisi bu kafiyelerin medlerindedir. Ve (buhurdan) bu cinsten kafiye sayılmaz. Öyleyse, ya bunu aruz veznile yazmalı, bu kafiye muhafaza etmeli, yahut da hece veznile uygun düşen kafiyele-re çevirmeli. İçinde :

«Kalelerin fatihi ırkının bayrağına

Gökten ayla yıldızı asırlar ördü nurdan»
gibi çok güzel beyitler bulunan bu manzumeniz, yazık ki, şekle ait bir hususiyetten dolayı melez kalmış. Hece veznile de gazel şeklinde manzumeler yazılıyor. Fakat onlarda hece vezninin ahengi, edası muhafaza edilmektedir. Siz böyle yaparsanız, zannederim ki, çok muvaffak olacaksınız.

Bay Mehmet Özturanlı :

— Mektubunuza cevabımızı biraz geciktirdik. Sorduğunuz sual hakkında size ne müspet, ne menfi bir şey söyleyecek vaziyette değiliz. Çünkü böyle bir mesele üzerinde söz söyleyebilmek için katı delillere lüzum vardır. Bir küçük yanılmanın neticesini tahmin edersiniz. Bizim prensipimiz, böyle yerlerde iyi tarafı tercih etmektir. Aksini ispat edecek bir vesika olmadıkça en doğrusu da budur. Bize vereceğiniz malûmatı dinlemeğe hazırız.

Şiirlerinize gelince: Milli hassasiyetinizi, Türkçülük ülküsüne bağlanışınızı samimiyetle, sevgi ile karşılıyoruz. Yalnız bu şiirlerin eksik bir tarafı var: Lirizmi az. Bilirsiniz ki şiir, her şeyden evvel bir terennümdür. Fikirlerinizi, hislerinizi bir nağme haline getirmeyi de yalnız vezin ve kafiye kalıplarına soksanız bu çok kuru bir şey olur. Sizin gibi aruz veznini, hece veznini, nazım tekniğini mükemmel bilen bir sanatkâr için bu imkânsız bir şey değildir. Bir de kilişe sözlerden, tâbirlerden, kafiyelelerden kaçınmalısınız. Orijinalitesi olmıyan bir manzume güzel olmak hakkını kaybeder. Meselâ :

«Ey kalbi alevlerle sarılmış yiğit arslan»
mısraında bu (yiğit arslan) sadece bir kılışedir. Siz çok daha güzellerini bulabilirsiniz.

Bay Ekrem Uzel :

— Şiirinizin sesi eksik. Yüksek ses musiki parçası gibi söylenemiyen bir me, biraz nesir sayılır. Her şeyi kusursuz (yurdum, sevgim) e biraz musiki ilâveli. Bunu fikir koruluğundan çıkarıp rennüm haline sokmalı. Manzumenizin mısraları :

«Üstümde ayla yıldız, avuçlarımda güzelliğinde olamaz mı? Biraz itina bu işi başarmıya kâfi gelir.

Bize karşı gösterdiğiniz sevgiye yetle teşekkür ederiz.

Bay Cemil Kökçe :

— (Koşma) larınızı okuduk. Bunkısmı tanınmış manzumeleri hatırladı, meselâ :

«Gönülümü ben sana vermeğe gımısrai, Rıza Tevfik'in (Fıkretin k isimli meşhur manzumesindeki :

«Bugün sana gönül vermeğe gımısraına çok yakındır. Eski nefesleri latan parçalar da var. Bunlardan (zarûzar) olmak (nalezar) olmak gibi miş tâbirler de eksik değil.

Eski şiirlerden motifler almak, lerin havasını yaşatmak başka şeydir, tekrarlamak başka şey. Birincisi eserler yaratabilir. İkincisi doğrudan taklit olur. Bunun büyük bir kıymeti dıgı gibi, buna lüzum da yoktur.

Geniş bir edebî kültür sahibi c anlaşıyor. Eski koşmalardan, nefes türkülerden sadece ilham alarak onu kü zevkimizle, bugünkü dilimizle a daha iyi değil midir?

Yoksa, yazılan parçalar asılları olanların tekrarından ibaret kalırsa nat hisseniz ortada kaybolur. Buna musunuz?

Bay Hikmet Nail Çağlayan :

— Şiirinizin pek güzel tarafları kat şekle ait ihmalleriniz de çok. (Kızıştı - karıştı) yine (kucaklaştı yazlaştı) kafiye değildir. Bazı kıtalarda cı, üçüncü mısralar, bazılarında, üçüncü mısralar kafiye. Bazısında kafiye yok. Vakıa kafiyesiz de şiir Fakat sizin yazdığınız tarzda bir için kafiye mutlaka lazımdır. Bu sa Edip Ayelin kafiye hakkındaki yazısını manızı tavsiye ederiz. Kafiye şiirde zumsuz bir unsur değildir. Kafiye eğer başka türlü bir sanat dâvasının değilse, kusurlu sayılır. Sizde lirik t var. Bunu ihmal etmemeli, tekâmül lisiniz!

ÇINAR ALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 68	İdare Evi :	Telefon : 22129
—	İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47	—
Cumartesi	—	—
9 İkincikânun 1943	TÜRKÇÜ FIKIR ve SANAT MECMUASI	Flatı: 15 Kır.
—	—	Cilt : 3

Hayret !

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Ankarayı ve İstanbulu ziyaret eden bir kaç ecnebi, gazetelerde hayretlerini anlattılar :

Ankaranın güzelliğine hayret etmişler.. Çeyrek asırda böyle bir şehir yapışımıza hayret etmişler.. Spor meydanına hayret etmişler. Hattâ, Büyük Millet Meclisindeki müzakere tarzına bile hayret etmişler!

Muhterem misafirlerimiz bizi acaba ne sanıyorlardı?..

Kızıl derili sömürge vahşileri gibi, yanakları dilim dilim, göğüsleri dögmeli, başlarında kaz tüylerinden sorguclar, boyunlarında maymun dişlerinden gerdanlık, yalın ayak ve yarı çıplak, çadırlarda yaşayan taş devri artıkları mı?..

Toprağın her tabakası, eski bir Türk medeniyetinin asırları fethetmiş mazisini haber verirken iki beton bina ile bir asfalt yol bizim gururumuz olamaz.

Milli dehamızın kırıntıları, hâlâ Kremlin ve Benakis müzelerini süslüyor.

Fikir medeniyetinin bayrağı olan kâğıdı, Çinde yuğuran biziz.

İlk baskıyı, tahta harflerle biz yaptık.

Tiyatronun tohumu «Kalkoraç» bizim oyunumuzdur.

Tarihten önceki çağları fethetmiş bir medeniyet mazisi karşısında bugünkü başarılarımıza hayret edenlerin, biz, cehaletlerine hayret etmiyeceğiz.

Fakat, esefle, utançla hayret edeceğimiz bir şey var: Bu sözleri, âdeta milli bir ıftiharla sütunlarına geçiren gazetelerimizdeki aşağılık duygusu!

Yusuf Ziya ORTAÇ

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.

Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler
neşredilsin edilmesein sahiplerine
iade edilmez.

ÇEVİR DÜĞMEYİ

Yazan : Dr. M. Hakkı AKANSEL

Bir radyonuz var, bir dalga uzunluğuna ayar ettiniz: Meselâ Ankara istasyonuna: haberler, konferanslar, şarkılar dinlediniz; biraz sonra biktınız, düğmeyi çevirdiniz, karşınıza başka bir istasyon çıktı: başka bir âlem, başka maksatlar güden haberler, başka bir ruh mahsulü bir müzik ile karşılaştınız. Eğer düğmeyi çevirmeseydiniz, o, başka ruh ve başka emel, başka kültür eseri olan, ve her biri başka başka diyarlardan gelen sesleri duymıyacaktınız; elinize mukayese, benzetiş ölçüleri geçmiyecek ve benliğiniz dar bir alanda hapis kalacaktı.

İşte, akıl ve bilgi ve düşünce alanlarında da kitapların rolü budur. Her insanın beyni, muayyen bir dalga uzunluğu üzerine ayar edilmiş bir radyo alıcı makinesi gibidir: Onu, o dalga uzunluğundan başka dalga uzunluğuna atlatan kitaplardır; yani, onları yazıp bırakmış olan yüksek akıllı, geniş bilgili, tecrübeli insanlardır. Tâ ki, kendilerinden sonra gelen insanlar da okusun, ve bu suretle: (İnsanın insana kattığı) şeyler birike birike insanlar aklen ve ahlâken yükselsinler.

Onun için, hiç ciddi eserler okumazsanız, beyniniz, aynı dalga uzunluğuna ebedî bir şekilde ayarlanmış bir radyo gibi, hiç olgunlaşmaz, ve siz de, bu dünyadan, geldiğiniz gibi gidersiniz: dar kafalı, cahil, bilgisiz olarak. Ve mesut da olamazsınız, çünkü, bilgi, insanı bir çok boş korkulardan, budalaca emellerden kurtarır. Bu dünyada sahici saadet, her şeyi olduğu gibi görmek ve anlamaktadır. Gülen bir ruh, geniş bir kavrayış, engin bir hoş görüş, ancak bu sayede elde edilebilir.

O halde: Çevir düğmeyi! Çevir ki yükselesin, gönül rahatına, anlamak saadetine kavuşasın!

Fizik bilgini Ch. Eu. Guye'nin şu fikrini okudum: (C'est l'échelle d'observation qui crée le phénomène - Fenomeni (hâdiseyi, olayı) yaratan müşahedenin ölçüsüdür; yahut, bakışın genişliği olayı yaratır). Ne kadar derin, ne kadar engin bir düşünce!

Bir misal ile anlatayım: Avrupaya ve Amerikaya okumaya gönderildiniz. Bir o diyarların ileri halini, bir de ken-

di yurdunuzun halini, yüreğiniz sızlıyarak mukayese ettiniz. Bunun sebeplerini bulmağa merak ettiniz. Bizim de büyük bir imparatorluğumuz vardı. Sahi, o, neden battı?

Derken, günün birinde, elinize, filozof Taine (Ten) in: (Tite - Live hakkında bir deneme) isimli bir kitabı geçiyor. Büyük bir dikkatle, istah ile, zevkle okuyorsunuz. Okudukça beyninizin ufukları genişliyor: Hiç ummadığınız, pek kıymetli bir istasyon buldunuz. Bu derin görüşlü ve engin bilgili büyük insan size öğretiyor ki, tarihlerde, ipi sapı yok gibi, karma karışık gibi görünen olayların, vakıaların, hâdiselerin, muayyen, kati kanunları, sebepleri, illetleri vardır. Bu olaylar muayyen kanunlara ve bunlar da en büyük ve biricik bir sebebe bağlanabilir. Çok mühim ve hiç mevcudiyetinden bile haberdar olmadığınız bir fikir. Muhakemeniz, görüşünüz başkalaşıyor. Bu, ne sayede oldu? Beyninizde, hiç ummadığınız bir pencere açarak, size pek geniş bir manzara gösteren bir büyük insanın, vaktile yazıp bıraktığı bir ölmez eser sayesinde!

Başka bir gün, elinize, şark tarihi mütehasısı F. Grenard'ın (Asyanın Üstünlüğü ve Düşkünlüğü) isimli kitabı geçiyor: (Osmanlı Devletini, altı yüz senelik bir müddet için, sağlam temeller üzerine kuran keyfiyet, ilk üç Osmanlı padişahının akıllı, tedbirli, düşünceli insanlar olmaları, bunların, tam mahsul verecek çağda tahta çıkmaları ve üçünün saltanat müddetinin bir asra çok yakın olmasıdır).

Başka bir istasyon, beyninizin önünde yeni bir ufuk açan bir fikir!

Renan der ki: (İnsanların bütün kavgaları pek mânasızdır. İnsanların budalalığını anlamak için ancak kâinatın genişliği ölçü olarak kullanılabilir. Meselâ, (Sirius) yıldızından bakan biri, insanların arz üzerindeki tepişmelerini, alayla, istihza ile seyreder).

Fakat, böyle bir temaşa için (Sirius) yıldızına kadar çıkmak lâzım!

Anatol Frans da: (İnsanların kavgaları, aşçı yamağının, pişirmek üzere, dükkâna götürdüğü istakozların, sepetin dibinde, birbirile kavgasına benzer).

Nefis, nefis! Fakat, bunu yazmak için, bir Anatole France ol! Burada da, bakışın genişliği (aşçı mağının sepeti) olayını doğurdu.

(Birbirile çarpışan deniz suları bu hareketine küçük bir alanda bulsanız, bunun, maksatsız, gayesiz, kanuna bağlanmasına imkân olan bir gidiş - geliş olduğunu sanırsanız. Fakat, bu denize, bir parça daha yakından bakabilirseniz, küçük kıvrımının, birbirine eklenerek dalgalar yarattığını görürsünüz. Nihayet, Umkucaklıyacak şekilde, yükselip te linca, med ve cezirler, önüne durulması mümkün olmıyan, ve bir kutu ötekine pek büyük su kütleleri göcereyanlar görürsünüz) (Renan).

Aman, düğmeyi çabuk çevir! Bu istasyonu doya doya dinliyelim!

Demek, bakışın genişliği olaylar yaratıyor. Taine, bunu anlatır: (Daha iyi görmek için, çok bilmek gerektir).

Bütün devletlerin gizli haber ma teşkilâtı bu fikre dayanır: Daha bilmek sayesinde, daha iyi görmek devletin gemisini, bu berrak pusu yardımıyla, selâmet kıyısına ulaştırır.

Konumuza dönelim: Teni, F. Grenard, Hammeri, Cevdet pa, Koçubey risalesini, Rıza Nurun teni, Gobinoyu, Asrı bilgi ve tek olaganüstü ehemmiyetini, Japonya nasıl yükseldiğini anlatan L. Abe (Yamato) isimli kitabını, hülâsa, yetinizin, malî vaziyetinizin, fikir metninizin müsaadesi nispetinde, elinize geçti ise okudunuz. Boyuna çeşitli istasyonları dinlediniz.

O zaman, Avrupada ve Amerikada iken zihninizi gıcıklayan meseleler çözdüm sanacaksınız. Sanacaksınız dim, çünkü, daha fazla bilen, daha geniş ufuklar görebilir.

O zaman, sizin beyninizin dediği, Osmanlı devleti hakkındaki cıkarışlardır:

Yükselme sebepleri:

1 — Sert, merhametsiz bir de yetişmiş, gayet pişkin, cenkci, kirlilik yüzünden ahlâkını bozmağa sat bulamamış bir ırk.

2 — İslâmlık gibi, (erkek) bir
den kuvvet aldı: fikir - kuvvet.

3 — Zamanında, bilgi ve tekniğin
akki derecesi bakımından, en mü-
mel silâhlara sahip idi.

4 — Etrafındaki komşuları kok-
uş, ahlâken çok gevşektiler, çünkü
agindiler.

5 — Bu cenkci ırkın başında, ilk
padişah, henüz zevk ve safa ile, iç-
kadın, hastalıklar ve din gevşekliliği
almamış, akıllı, tedbirli, düşünceli
anlar idi.

Batma sebepleri :

Bu vasıfların tersini çevirin: sülâ-
bozuldu. Din, onu kuran büyük in-
n: (Çinde olsa, bilgiyi gidip ara-
n) demesine rağmen, yobazlık şekli-
di. Bu dar kafalılık, Avrupalıların
dukları ve çok verimli, ilerletici, kur-
ıcı bir fikir olan (tekâmül) fikrinin
unmasına müsaade etmedi. Netice,
ve teknikçe çok geri kalındı. Hal-
ki, ilk padişahlar, bilgi ve tekniğin
emmiyetini iyice kavramışlar ve
op) tan mümkün olduğu kadar isti-
le etmişlerdi.

Zenginlik, bolluk, insanları, ışığın
aneleri çektiği gibi, cezbeder. Os-
lı devleti büyüyüp zenginleşince,
çok ırklar üşüştiler. Bunların vasıf-
ı ise, hâkim ırkın vasıfları gibi de-
di. Öyle olsa, kendileri büyük bir
vlet kurarlardı. Veya, hâkim ırk, biz-
onlara gitti: onları itaat altına aldı.
kat, karşılık olarak, onlara, kendi
nda, kendi idaresinde yer verdi :
oma, artık Romada değil!» Niçe'-
i hakkı: Tarih ezeli bir dönüşten baş-
bir şey değil!

En mühim sebep hânedan sülâle-
n bozulmasıdır: (Fena para iyi pa-
yı piyasada kovar). Sülâle bozulun-
tahta bozuk hükümdarlar, çocuklar
kadınlar tâkım olunca, kötü insan-
ın günü doğar: kötüler, devletin
sek idare yerlerinden iyileri kovar-
lyiler birer köseye sinerler. Os-
anlı devleti, tam dört yüz yıl, pek az
nası var, uğursuzların elinde kaldı.
Yıl uğursuzun) lâfı buradan gelse ge-

Bunu hangi istasyondan duyduñ?
nu haykıran istasyon pek çok. En
kisi iki bin senelik: Plütark! İbni Hal-
an, Aşık Paşa zade, Koçubey, Ham-
ı, Rıza Nur! Bunu söyleyen istasyon
ok, demek, çok aşikâr bir şey!

İrkin rolünü söyleyenler de Uvey-
r, Gobinodur, Tendir, Renandır,

Alman, İngiliz, Japon fikir adamları,
hattâ Tevrat ve İncildir ve hepsinden
önce, Koca Eflâtundur. O Eflâtun ki;
(Kendinden sonra gelen fikir adamlar-
ına, söylenecek hiç bir yeni fikir bir-
rakmamıştır) (Ten).

Pişmanlık istasyonları:

Bunlar, Fransız milleti için, Ten
ve Renandır. On dokuzuncu asrın son
on senesinde bu iki büyük insan öldü-
ğü vakit, bir yabancı yazar: (Fransa,
iki gözünü kaybetti) demiş. Hem ne
kaybediş! Bu körlükten, Fransayı, an-
cak, 1940 mağlûbiyeti kurtarabildi.
Şimdi, Fransız fikir adamları hep Re-
nandan ve onun (Akli ve ahlâkî kal-
kınma) isimli eserinden bahsediyorlar:
Pastörün torununun yazdığı (milli bir
umdenin kaynakları) ve eski Fransız
Maarif Nazırının, De Monzie'nin yaz-
dığı (Pétition pour l'histoire) isminde-
ki kitapta olduğu gibi. Demek, Renan,
Fransanın sahici dostu, Kara gün dos-
tu imiş, çünkü, hep felâket demlerinde
hatıra geliyor, eğlence zamanlarında
unutuluyor. Bizde de, Namık Kemal,
Ali Süavi, Mithat paşa, Rıza Nur, bu
zümredendir. Fakat, milletler, kör ve
sağır olduklarından, ferahlık zamanla-
rında, hep, kendilerinin kötü huylarını
okşıyan, dalkavuk ruhlu, âdi insanları
dinlerler. Kendilerini çalışmağa, ciddi-
yete, seciye, ahlâka, bilgiye, tekniğe
davet eden sert çehreli irşatçılardan
hoşlanmazlar. Bunların, asıl ve sahici
dost olduklarını yalnız felâket devirle-
rinde anlarlar.

Düğmeyi biraz daha çevir, son bir
istasyon kaldı :

O zaman, bu dünyanın ebedî kıy-
metleri parıldamağa başlar. Biz, kutup
kıldızına, Paul Valery'nin: (Le cime-
tière narin) isimli şiirine kadar çıktık.

Yalnız ruh, yalnız ahlâk, yalnız
fikir, yalnız sanat kıymetleri!

O zaman, kamaşan gözlerimizin
önünde: bir Konfüçyüs, bir Bûdâ, bir
Eflâtun, bir Mevlâna Celâlettin, bir
Spinoza, bir Kant, bir Laypniç, bir
Hegel, bir Renan, bir Taine, bir Ana-
tol Frans, bir Bergson, bir Namık Ke-
mal, bir Abdülhak Hamit, bir Tervik
Fikret çıkar.

Ruh, ahlâk, fikir, sanat dünyası-
nın, her biri kendine göre büyük yıl-
dızları!

Sakin düğmeye dokunma! Hep
bu istasyonu dinleyelim!

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

DÜŞÜNCELER

«Çok değerli Türkçü ve mütefekkir ar-
kadaşımız İsmail Hami Danişmend'in her biri
bir fikir cevheri kıymetinde bu güzel düşün-
celerini gelecek sayılarımızda neşre devam
edeceğiz.»

ÇINARALTI

Yazan :

İsmail Hami Danişmend

◆ ◆

Kine lâıyk olabilecek bir mahlûkıta az
çok bir kıymet olur: sümüklüböceğe karşı
kin beslenmez!

○

Bazı adamlara namus hiç yakışmıyor!

○

Bazı adamlar fenalığı niçin yaparlarsa
iyiliği de onun için yaparlar.

○

Ne talihsiz ekmekler var!

○

Cahilin samimiyeti lâubaliliktir.

○

Hayvan olduğu gibi, insan olmadığı gibi
görünür.

○

İnsan kendi kusurunu ancak başkasın-
da gördüğü zaman ayıplar.

○

İnsan daima kendi seviyesinde değildir.

○

Ne bahtıyarız ki gözlerimizin kuvveti az
da, şeffaf olmayan cisimlerin içlerini göre-
miyoruz; kulaklarımızın kuvveti az da, ay-
yuka çıkmıyan sesleri işidemiyoruz: Eğer bu
tatlı zaaflarımız olmasaydı güzel bir kadı-
na baktığımız zaman midesindeki yemekler-
le karındaki barsakları görmeye, yere
bastıkça ayaklarımızın altında ezilen karın-
ca gibi mahlûkların kimbilir ne acı çöğük-
lerini dinlemeye mahkûm olurduk!

○

Mânalı çirkinlik, mânasız güzellikten
evlâdır.

○

Bütün güzellikler insan gözüne göre ya-
pılmış bir takım zevahirden ibaret: En gü-
zel kadın vücudu mikroskopun altında ne
hale gelir? En muhteşem gül bir karıncanın
nazarında kimbilir ne biçimsiz şeydir!

○

Hakikat kadın gibidir: ne kadar süsle-
nirse o kadar hoş gider!

○

Hicran olmasaydı, aşk olmazdı.

○

Musiki bana tahtışsuurun lisanı gibi
gelir.

○

Hangi halin devamını istiyorsanız, saa-
det işte odur.

Türkçülük ve Emperyalizm

Yazan : Şahingiray

«Hangi millet, hangi unsur emperyalist bir siyaset takip ederse, Türkçülük onun aleyhindedir.»

Ziya Gökalp

Milletçilik ve beynelmilliyetçilik
Yeni Mecmua 14 mart 1918

Geçen Umumi Harb sonlarında Türkçüler, merhum Ziya Gökalpın salâhiyetli kale-mile, harb sonrası hakkındaki düşüncelerini emperyalizme karşı kat'i cephe alarak tesbit etmişlerdi.

İnsanlığın geçirmekte olduğu bu daha geniş ve daha korkunç harb önünde de Türkçüler ancak bu cephede vaziyet alabilirler.

Cihana muhafazakâr veya inkılâpçı, eski veya yeni hangi kılışe ile nasıl bir nizam verilmek istenilirse istenilsin Türkçüler bunun milletlere hürriyet temeline dayanmasını ve ancak milletlerin serbes muvafakatleriyle kurulmasını dilerler.

Ferdin ferdi esir edemeyeceğini artık ka-tiyetle tanıyan insanlık vicdanı her hangi bir milletin diğerini esir etmesini nasıl tecviz edebilir?.. Her milletin kendi mukadderatına sahip olması hakkı tanılmadıkça hürriyetin, adaletin, müsavatın ne mânası kalır?.. Bu esas tanılmadıkça ve her milletin kendi ser-bes karar ve iradesile bunun tahakkukuna müsaade edilmedikçe milletlerarası sağlam, devamlı bir anlaşma nasıl kurulabilir? Eğer insanlığın fikir cereyanında sağlam bir me-deni ve insanî tekâmül varsa, eğer gerçekten harb faciasının önüne geçilmek isteniliyorsa, eğer hak, adalet, insanlık fikirlerini kökün-den baltalıyagelen «Hak kavinindir!» düsturu tarihten temelli olarak sökülüp atılacaksa ilk esaslî iş emperyalizmi mahkûm etmektir.

O ayakta durdukça, hangi ünvanla mas-kelenirse maskelensin, ne kurulacak sulh Hakka dayanır, ne de harbe son verilir..

Bazıları cihan inkılâbı namına, bazı-ları mânasını ancak kendilerinin bildiği ye-ni nizam adına, bazıları sanki Tanrıdan kendilerine verilmiş fermanla, üç büyük devlet kararla harb sonunu kurmağı tasar-lıyorlar.. Bu iddiaların hepsi de güya cihan-ın daha muvazeneli bir duruma götürül-mesi, refah ve medeniyetin umumileştirilme-si, tekâmülün hızlandırılması, insanlık ve kardeşlik duygularının kuvvetlendirilmesi gibi fikirlere istinat ettiriliyor. Ancak yarımın adaletli, refahlı ve kardeşçe yaşanı-lacak dünyasını kurmayı tasarlayan bu iddia-cıların hepsi kuvvetlerine dayanarak ve kendi kararlarile bunu tahakkuk ettirmek-te müttefiktirler.. Bunlardan hiç birisi ha-kikaten dünya milletleri serbes olarak bizim

dileğimize muvafakat edecekler midir? su-a-lını sormağı bile akıllarından geçirmiyorlar.. Milletlere hürriyet meselesi hâlâ tarihe te-sir edecek bir faktör olarak tanılmıyor ve-ya tanılmak istenmiyor.. Hâlâ kuvvet kâ-busunun ağırlığı ve şiddetile milletlerin vic-danlarında yaşayan hak ve hürriyet ideali-nin ezilip, cansızlaştırılacağı tasavvur edi-liyor.. Milletlere hürriyet.. Siyasetçiler bunu bazan hatırlıyor ve işlerine gelince aneak nutuklarına romantik bir güzellik vermek için bundan bahsedip geçiyorlar..

Geçen asrın imparatorluklarını yıkan âmil ne idi?.. Avusturyayı, Osmanlı impara-torluğunu yıkan, Çarlık Rusyasını çöktüren en mühim kuvvet o devletlerin mahkûm ettikleri milletlerin onların emperyalist si-yasetlerine karşı vaziyet almış olmaları de-ğil miydi?..

Bu harb sonunda cihanşümul bir em-peryalizm kurmak isteyecek unsur kim olursa olsun onun zevali yukarıdaki impa-ratorluklar kadar da güç olmayacaktır. Çün-kü artık her milletin kendisini bulması, hakkını araması, hürriyeti için bütün var-lığını terazinin gözüne atması tarihin hiç bir devrinde bu kadar kuvvetli bir safhada değildi..

Mademki cihan mukadderatına yeni bir düzen vermek isteyenler bütün milletleri re-faha kavuşturacak bir nizam kuracaklarını iddia ediyorlar; o halde neden bunun bütün milletlerin muvafakatlarla kurulmasını ter-cih etmiyorlar?.. Tahakküme, cebre dayanmı-yan, hakkın, adaletin gerçekleşmesini diliyen esasları kabulle onların tahakkukuna çalış-mıyacak hangi millet tasavvur edilebilir?.. Geçen Umumi Harbte her iki taraf da her milletin kendi mukadderatına sahip olması esasını tanıyacaklarını ilân etmişlerdi.. Bü-yük Vilsonun meşhur 14 maddesinin ruhu bu esasın tanınması, ve tahakkuk ettirilmesine matuftu..

Fakat bütün bu vaatlere rağmen bu bü-yük dâva şumullü ve esaslî olarak yürütülme-di.. Harb zamanında silâhlılanma imkânını bulan, orduları milli idealin tahakkuku için her fedakârlığı göze alan ve devlet haline gelmeleri galiplerin işine yarıyan bazı mil-letler istiklallerine kavuşabildiler.

Beşeriyetin hiç bir haklı dâvayı ancak onun mânevî kaymet ve kudsiyetine hürmetle tarihe geçirmedigi bu suretle geçen harb so-

rununda da bir defa daha teyit edilmiş «Hak kavinindir» esası yine ayakta Her şeyden ziyade bilhassa bunun ne insanlık bugünkü korkunç çıkmazda yor..

Buna rağmen bugünkü Türkçüler harbe ve harb sonuna bakışlarında fikir cihanın mânevî tekâmülüne kıymet rerek, kuvvetten ziyade hakka taraftar rak, emperyalizme karşı vaziyet alma Galip kim olursa olsun, Türkçülerin ancak «Milletlere hürriyet!» olabilir, den?..

Çünkü Türkçüler «Tarihin hikâye ed bitiremediği kanlı muharebelerin, u yetle, bir imparatorluğun diğer impa-ğu toptan yahut parça, parça yutmak hücum etmesinden husule geldiğini» a-lar.. Çünkü Türkçüler «Milletlerin bey-lel hukukta birbirine müsavi olması» muna kanidirler.. Ve bunun için de hars zümresinin kendi başına bir devlet kil etmesini» diliyorlar.. Ve ancak bu «Emperyalizm ruhuna katî surette nih verileceğine» ve «Sulhun hakiki bir ş hükümran olacağına» inanıyorlar..

Çünkü Türkçüler emperyalist değ-i Onlar hakiki milliyetçidirler.. Onlar «milletlerini muazzez tanıdıkları nispette ka milletleri de muhterem tanırırlar..» (1)

Çünkü Türkçüler büyük Türk mille her tarafta emperyalizmin her çeşidinin larca tasaddisile maddî, mânevî, siyasi, bütün hayatını mahva çalıştığını yüre kan ağıyarak anlamışlardır.

Çünkü Türkçüler cihan tarihinin mülünde milliyet prensibinin temel taş-ması lâzımgeldiğini yalnız kendi milli larından değil bütün dünya mukadderatı da esaslî olarak anlamışlardır. Çünkü ler alicenaptırlar, kendileri için diledikle bütün dünya milletleri için de dilerler.. peryalizme düşmanlık Türk milli vied: o kadar kök salmıştır ki biz hükümet bitarafılık siyasetini en büyük hassa takip etmesinde de bu yüksek ve kudsi naatin tesirini görmekteyiz..

ŞAHİNGİRAY

(1) Tırnak içinde gösterilen cü merhum Ziya Gökalpın yukarıdaki ma-şından alınmıştır.

Türkçülük ve Türkiyecilik

Yazan: Ziya GÖKALP

[Türkçülük fikirlerini tehlikeli ve zararlı gördükleri için «Biz Anadoluçuyuz!» diye hücum edenlerin eğer bir parçacık iyi niyetleri ve insafları varsa Ziya Gökalp'ın 1918 tarihli ve 51 numaralı (Yeni Mecmua) dan kısaltarak aldığım bu makalesini okumalarını tavsiye ederim.]

O. S. O.

(Türk) kelimesile, (Türkiyeli) kelimesi arasında büyük bir fark vardır; her Türkiyeli Türk değildir, aynı zamanda her Türk de Türkiyeli değildir.

(Türkiye) kelimesi devletimizin ismidir; (Türk) kelimesi milletimizin adıdır. Ben, tabiiyetim itibarıyla Türkiyeliyim, harsım itibarıyla da Türküm. Benim bu iki ünvanı birlikte haiz oluşum, bu kelimelerin müteradif olmasını iktiza etmez. Vakıa, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler Avrupaya gittikleri zaman, oralarda bunlara umumiyetle (Türk) ünvanı veriliyor. Fakat, bu itibas, Avrupa lisanlarında bu iki mâna için ayrı ayrı tâbirler olmamasından dolayıdır. Bundan başka, bir adamın hariçte nazara alınan hüviyeti, elindeki pasaportun damgasından ibarettir. Yabancı memlekette tabiiyetle milliyet aynı şey itibar edilir. Meselâ, biz buraya gelen her Macaristanlıya Macar diyoruz. Halbuki bunların arasında Yahudiler, İslavlar, ilâh.. az mıdır? İşte (Türk) ve (Türkiyeli) kelimelerinin bu mukayesesi gösteriyor ki (Türkçülük) başka şey, (Türkiyecilik) başka şeydir. Bu iki cereyan arasında müşterek noktalar bulunmakla beraber, mahiyetleri bütüştürmüyordur.

Türkçülükle, Türkiyeciliğe Avrupada bir misâl istenirse, Alman ittifadından evvelki Almancılıkla Prusyacılığ gösterilebilir. O zamanki Prusyacılık bugünkü Türkiyeciliğin aynı olduğu gibi, o zamanki Almancılık da bugünkü Türkçülüğün aynıdır. Çünkü Prusya bir devletten ibaretti. Prusyalıların mecmuu bir (Prusyalılar milleti) teşkil etmiyordu. Halbuki bütün Almanların mecmuu bir (millet) ten ibaretti. Eğer filozof (Laypniç) ten itibaren Almancılık cereyanı başlamamış, Prusyalılar yalnız (Prusyacılık) Baveralılar yalnız (Bavyeracılık), Saksonyalılar yalnız (Saksonyacılık) gayelerini takip etmiş olsalardı, bugünkü yüksek Alman harsı ve büyük Alman devleti vücuda gelmezdi. Şüphesiz bir taraftan Almancılık mefkûresi ruhlarda yeni bir güneş gibi nur saçarken, Prusya münevverleri Prusya devletinin tanzim ve takviyesini ihmal etmiyordu. Fakat acaba Almancılık mefkûresi bütün feyyaz kuvvetlerle bu gayeye yardım etmeseydi, Prusya bu derece yükselecek miydi?

Filhakika bizde de (Türkiyecilik) katıyen ihmali calz olmıyan mübrem bir vazifedir. Memleketimiz yüz binlerce yardımcı elin cansıparane ihtimamlarına muhtaç. Bu inkârı mümkün olmıyan bedihi bir hakikattir. Fakat, bu vazife ve gayenin ayrı adı, ayrı hususiyeti vardır. Buna (Türkiyecilik) denildiği gibi (Vatançılık) namı da verilir. Namık Kemallerin, Tevfik Fikretlerin mefkûresi olan vatanperverlik işte bu maksada mütevecchi. Türkçüler, bu hususi gayeyi mukaddes tanımakla beraber buna bir de (Türkçülük) namile daha umumî bir mefkûre ilâve ettiler. Türkçüler, Türkiye ile beraber Türkçülüğün de düşünenlerdir.

Türkçülüğün birinci işi (Devlet), (Ümmet), (Millet) kelimelerinin farklarını meydana koymak oldu. (Devlet) tabiiyette, (Ümmet) dinde, (Millet) harsta müşterek olan fertlerin mecmuudur. İctimaliyat ilmi, bize tam cemiyetin milletten ibaret olduğunu, milletin de aynı harsa malik fertlerin mecmuu bulunduğunu gösterdi. O halde bizim de milletimizin hududu, ne devletin, ne ümmetin, ne de ırkın hudutlarıyla mahdud değildi. Millet, bu zümrelerden bütüştürmüyordu başka bir şeydi. Yani harsı bir zümreden ibaretti. Harsın zahir alâmetleri lisanla din olduğu için milletimizin Türkçe konuşan müslümanlardan mürekkep olduğu meydana çıktı. Türkçülerin ilmi usullerle bulduğu bu tarifi Anadolu köylüleri asırlardanberi milli selkalarile bulmuşlardı. Çünkü bu saf köylüler millettâşlarını (dili dilime uyan, dini dinime uyan) formülü ile tarif ediyorlardı. Türkçülük milletin tarifini yapınca bizim gibi Türkçe konuşanları, bizim gibi müslüman olanları Türk milletinde dahil addetti. Yalnız muhtelif Türk şubeleri birbirinden uzak kaldıkları için yazı lisanları ve edebiyatları müşterek değildi. O halde her şeyden evvel İstanbulda halk tarafından konuşulan Türkçeyi, ve bu Türkçeye istinaden teşekkül edecek edebiyatı bütün Türk şubelerine kabul ettirmek lâzım geliyordu. Bu fikir, muhtelif Türk şubelerine mensup münevverler tarafından kabul edildiği için, Türkçülüğün ilk şansı bu oldu. İşte Türkçülüğün birinci merhalesi olan (harsî Türkçülük) bu maksada vusuldandı. Hiç bir Türkçü, hariç Türk ülkelerini memleketimize ilhak tasavvurunda değildir. Türkçülerin bu ülkeler hakkındaki temennisi, bunların müstakil devletler halini alarak tam bir istiklâle nail olmalarıdır.

Ziya GÖKALP



Bir Milâslı güzele

Ekin tarlasında gelincik misin?
Yüzün al al olmuş a taze gelin.
Göğsün hayat dolu, ilkbahar mısın?..
Sümbül kadar körpe, incecik belin.

Basma şalvarında açan gülleri
Hangi mesut daldan gidi kopardın?
Öpeyim o kına yanmış elleri..
Uzat bana 'uzat... baharlı gelin.

Kıvrım kıvrım altın örgülerine,
Takılan karanfil, yasemin olsam
Elinde eğrilen o yün yerine,
Seninle sarılsam, seninle dolsam.

A gelin, a benim taze gelinim..
Her gece görürüm seni düşümde.
A benim meleğim, nazlı civanım.
İçimde saklısın tâ gülüşümde.

Döğdüğün kekikli taze ayrandan
Ver bana ne olur ben de susuzum.
Dünya göçüp gitse vaz geçmem senden
A benim körpecik kınalı kuzum.

Halim YAĞCIOĞLU

Kuşlar

— Fethi Önen'e —

Bir hâtıra dinlendiği yerde
Kuşlar gibi bir gölgeden ürkütü..
Bulmak mı ağarmış senelerde!
Bulmak niye, hem bak gece çoktû!

Kaç hâtıra ardından uçarken
Kuşlar, ona olsun mu seferber!..
Kuşlar, yola çıksın daha erken!
Kuşlar ki ufuklarda tüneler!..!

Dündar AKÜNAL

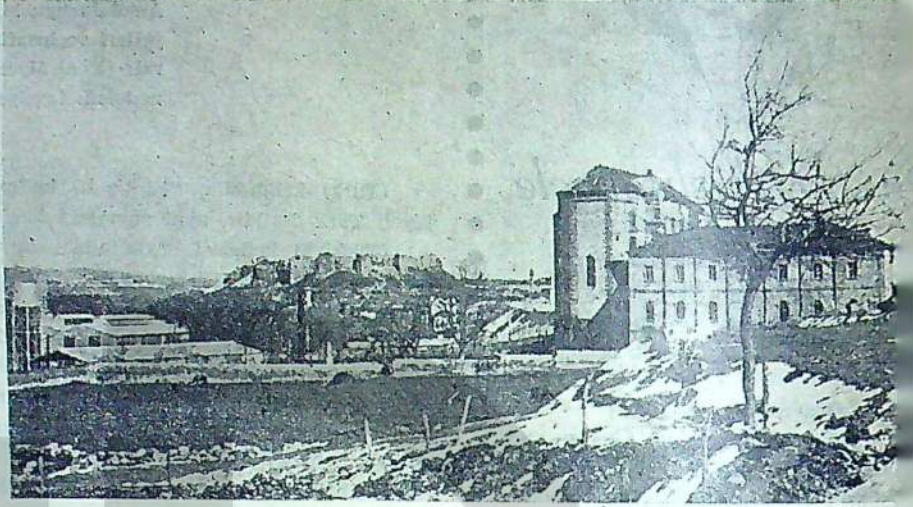
GAZİANTEP

Yazan :

Rıza YALGIN

Mukaddes vatan ve gazi yurt gibi adlar o yurt toprakları değil o toprakların üzerinde yaşayan yurttaşların karakterleriyle kazanılır, bir ünvandır. Eski çağlarda ecdadımız buna «Ağaç Dalıyla Gürler» demiş ve Araplar bu Türk ata sözünü «Şerefül mekân bilmekin» cümlesile süslemiştir. Çünkü yurdun şeref ve kutsiyeti şerefli yurttaşlarla kazanılır.

Gaziantep halkı; bu kıymetli vasfın şanlı bir timsali olmuştur. Bu yurt köşesi asırlar-



Kırkayak caddesinden Antebe girerken Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkevi ile uzakta Antep kalesi ve elektrik santrali.



Antep cenubunda Türkmen kızları halay oynarken...

Antep'li bir volkan gibi çoşarak dünyayı hayrete düşürürcesine yurdunun şerefini korumuş ve pek haklı olarak genç ve dinç Cumhuriyetimizin «GAZİLİK» beratını kazanmıştır.

Antep'in: tarih ve diğer devirlerini İslâm ansiklopedisi bütün vuzuhile ortaya koymuştur. (2)

Sayın Bay Ömer Asım Aksoy büyük bir selâhiyet ile Gazi Yurdun dil ve lehçesini inceleyen Antep büyüklerini de Bay Şakir Sabri tanıtmış olmakla benim buradaki işim hafiflemiştir. Bundan maada Millet mecmuasında yüksek mimar Ali Saim Ülgen'in bu güzel yiğit yurdun mimari eserlerini incelemiş olduğunu da ilâve edersek (3) Ga-

ziantep'in bana yalnız bir kaç hâtırası rardan ibaret olan örnekleri kalmış olur

Divan-ı Hafız Antebinin Fatih künesindeki eserlerinden birinde:

Feryat idüp sine çâk itmede Hafız

Ah-ı vatani gülgüle-i naye değişmiş

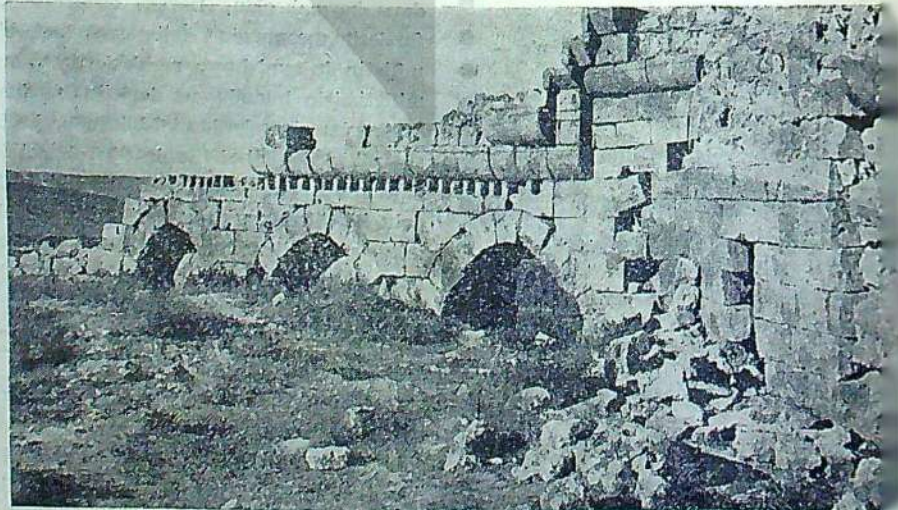
dediği gibi, bu güzel yurt parçasını; ben musiki âletinden biri dursun, ruhumun lerinin hiç birle değişmek istemiyorum,

Mahmud-ül Antepi: Antep kalesinin taş üzerine örülmüş olduğunu söyler (4) buki ben yaptığım incelemelerde bu kâbulunduğu tepayı tıpkı Battal höyüğü

danberi Arap, Ermeni, İtalyan katolikleri, Amerikalı protestan misyonerleri tazyiki altında kalmış, ancak milli varlığından bir katresini bile feda etmemiştir.

Saltanat, kıyamadan bu Türkleri yabancı kollara bırakırken Antep bu çetin savaşlar arasında milli benliğini korumuş ve asil Türk ırkının öz evladı olduğunu ortaya koymuştur. Bu dahili azap yetmemiş gibi bundan (115) yıl önce Kavalalı Mehmet Ali Paşanın oğlu Mısırlı İbrahim Paşa bile bu yurtsever halka neler yapmamış, neler.

Zaman, zaman böyle yabancı ihtiraslara peşkeş çekilen Antep'li (1) o uğursuz mütareke günlerinde başta sultanın başvekili Ferit Paşa olduğu halde bu azız yurt Araplık âlemine kattırılmak istenmiş ve bu emele silâhlı İngiliz ve Fransız da müdahale edince



Antep kalesinden bir yapı örneği

eski bir höyük olarak gördüm. Hattâ burada kalkolitik devre ait keramik bulunduğu da muhakkaktır. (5).

Gaziantep gaziliği kadar diğer bakımlar-
da da kendine has bir benlik göstermektedir.

Antep'in cenubu; Türkmen, Beydili, Ba-
rak, Eylbeğli ve diğer oymaklarla adeta bir
Türkmenistan gibidir.

Vaktile ağacının bile nevini biluıyen
Şamlılara atfedilen ve (Şam fıstığı) adını
alan Antep fıstığı yurdumuzun biricik mah-
sulü olmakla göğsümüzü kabartıyor. Antep'te
üzüm ve garbi Anadolu'da adına «bulama»
denen Antep pekmezi pek nefistir.



Gaziantep: Kavaklı mesiresi



Antep fıstığı ağacı

Antep'iler kış gecelerinde misafirlerine
mden yapılmış pek mütelevvi yiyecekler
ınarlar. İnsan bunları görünce bu şehir ve
arında yaşayanların üzümünden istifade de-
sinin bu kadar mebzul olduğuna şaşar.
Antep halkı da şehrinin adı ve mahsul-
e iklim ve tarihi kadar ünlü ve temiz
akterlidir. Yalnız onları tanımak için sa-
al ve onlar gibi temiz düşünceli olmak
ktir.

R. YALGIN

(1) Bak: Halkevi broşürü, Yazan Ö. Asım
oy.

(2) İslâm Ansiklopedisi cüz 11 sayfa: 64.

(3) Millet mecmuası Eylül 1942 «Antep
eleri.»

(4) Evliya Çelebi cilt 9.

(5) İslâm Ansiklopedisi cüz: 11 sayfa: 65.

Seçme Sözlər

★ Bir düşmana para ikraz edersen ba-
zan onu kendine dost edebilirsin; fakat bir
dosta ödünç para verirsen onu muhakkak
kendine düşman edersin.

Franklin

★ İnsan namuslu oldukça başkalarının
namussuz olabileceğini tahminde güçlük çe-
ker.

Çiçeron

★ Egoist bir adam can sıkılmak azabın-
dan kurtulamaz.

Goethe

★ Yüksekten gören iyi görür, uzaktan
gören doğru görür.

Victor Hugo

★ Talih bizi tutup bırakan bir ildir.

Victor Hugo

★ Herkesin canına kıyanın da bir gün
canına kıyılır.

Victor Hugo

★ Kendi kendimize kifayet etmek: İşte
saadetimizi temin edecek en iyi şart.

Schopenhauer

★ Bizden bahseden on kişiden dokuzu
aleyhimizde bulunur; lehimizde bulunan bir
kişi de o kadar acemice lehimizde bulunur ki
bizi zem eder gibidir.

Rivarol

★ Hoşumuza giden gelip geçer; kederli-
mizi mucip olan şey baki kalır: Güün bir
gün, servinin yüz sene yaşadığı gibi!

İgnotus



Gaziantep Alleben deresi ve mesire yeri.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA Kuruculuk Divanı

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Osmanlı imparatorluğunun teşkilâtı, dünyada kurulmuş büyük imparatorlukların en mükemmeli ve kuvvetlisi idi. Cihan tarihinde bir misli daha görülmemiş olan Osmanlı teşkilât ve teşrifatı akıllara hayret verecek kadar muhteşemdir. Eski Türk teşkilâtı hakkında elimizde mufassal bir eser yoktur. Muhtelif eserlerde bir takım vesikalar mevcut olup, bunları da bir araya getirip bir (Türk medeniyeti tarihi) henüz meydana konulmamıştır. Yalnız Osmanlılara ait saray teşrifatına ait Esat Efendinin (Teşrifat Kadimesi) ile (Ata Tarihinin) birinci cildi bir de Fatih ve Kanuni (Kanunname) lerinin teşrifat kısımları mevcuttur. Halbuki Osmanlı imparatorluğunun teşkilâtının menşei, tâ Orta Asya Türklerinin medeniyet tarihine kadar gitmektedir. Türk teşkilâtı ilk yazılı Türkçe vesika bırakan (Gök Türk - Tükö) lardan başlayarak, Uygurlar, ve ilk müsülman Türk devletleri olan (Saman oğulları, Karahanlılar, Gazneliler, Ahşid, Tulunlular, Selçukiler) ve nihayet de Osmanlılara kadar gelmek lâzımdır. Selçuki devletinin teşkilâtına ait (İsmail Hakkı Uzunçarşılı) üstadımız, pek kıymetli bir eser neşrettiler. Her halde Osmanlı kısmını da neşrederek, Türk medeniyet tarihinin karanlıklarını bize aydınlatacaklardır.

Osmanlı İmparatorluğunun teşkilâtı yazılırken, yalnız saray ve askeri teşkilâtı değil, işe teşkilâtı, ticaret usulleri, iktisadi teşkilâtımız, esnaf teşkilâtımız, mülki, ilmi, askeri teşkilâtlar da tetkik edilmelidir. Ayrıca Osmanlı (merasim ve teşrifatı) da bir eser olarak tetkik mevzuu olmalıdır. Bu vazife (Türk Tarih Kurumu) ile beraber (İstanbul Tarih Fakültesi) ve (Ankara Tarih Fakültesi) profesör ve doçentlerine düşmektedir. Bu vazifeyi iki kısma bölmek lâzımdır:

- 1 — Vesikalar,
- 2 — Müverrihler.

Vesikalar, tarih mecmualarında bize vesikaları aynen vermeli. Genç müverrihlerimiz de bu vesikaları artık işlemek cesaretini göstermelidir. Yalnız müverrih olacak gençler, felsefe tarihi ve bilhassa içtimaiyatı iyi bilmelidirler. Kökü müspet ilimlere dayanan bir felsefi kültüre sahip olamayan zekâlar, müverrih olamazlar. Müverrihler devirlerinin filozoflarıdır, ideologlarıdır. Onlar kavimlere ve hükümdarlara hocalık edeceklerdir. Ve yeni nesiller de bu millî tarihlerinden hız alarak, dinamik bir gençlik hayatı yaratacaklardır. Tarih vasıtasile, atalarımızın iyi şeylerinden örnekler alarak, yeni hayata aşıya-

cağız. Bu aşî bize şuurlu bir inkılâp hayatı yaratacaktır. Kökleri mazide olmıyan bir devir, âtiyi yaratamaz. Bu sebeptendir ki tarih insanlara hocalık eder ve bir ahlâk dersi verir. Bunun için tarihimizin eski kıymetlerini tanımamız bize zarar vermez, şeref verir, hamle verir, aynı zamanda kötülüklerden, hatalardan bizi uzaklaştırır. Ben bu yazımda atalarımızın bir askeri müşavere heyetinin ne suretle teşekkül ettiğini, ve bu heyetin eski cenklerde, serhat boylarında dalkılıç olanlara ne gibi faydalar temin ettiğini anlatacağım:

Osmanlılar, cenk hazırlıklarını bitirdikten sonra Padişahın emrile (Orduyu Hümayûn) toplandığı mevkiden sefere çıkardı. Düşman orduları hangi ülkede toplanmış ise, önceden o diyara (dil avcıları - casus) lar gönderilir; düşmanın adedi, kuvveti, silâhlarının nevi, cenk usulleri, işe durumları, yardım alabilecekleri hangi devletlerdir? Bunlar tetkik edilir; ondan sonra bu malûmatla düşmana hücum edilirdi. Osmanlı ordusu ilk devirlerinde kuvvetine güvenerek körkörüne harbe girmemiştir. Mısır fatihi Yavuz Sultan Selim, Süriyeyi, Filistin, Mısır, zaptetmeden önce buralara tüccar kıyafetinde yüzlerce propagandacı, yani yeni dille (beşinci kol) göndermişti. On altıncı asrın bu beşinci kolu, üç kısma ayrılmıştı:

Birincisi dil avcıları - casuslar, düşmanın kuvvetini gizlice anıyan fedailerdir. İkincisi tüccar kıyafetine girmiş, propagandacılar. Bunların vazifesi, ordu o şehre girdiği zaman zahire, saman, ot, arpa ticaretle meşgul olurlar, bu suretle külliye miktarda zahire ve saman mübayaa ederler. Kiraladıkları hanlara doldururlardı. Ordu geldiği zaman, bu işe maddelerini, düşman ülkesinde hazır bulurlardı. Bunların ikinci vazifesi de, el altından halkın arasına girerek, Türk ordusunun kuvvetinden, askeri maharetinden, silâhlarının çokluğundan bahsederek, düşman tarafının mânevi kuvvetini sarsmaktı.

Üçüncü kol (Menzilname) cilerdi. Bunların vazifesi de, ilmi mahiyette idi. Bunlar âlim kişilerdi. Evvelce istilâsı tekrâr etmiş ülkeye giderler, bütün yol güzergâhını ilmi bir şekilde otüt ederlerdi. O ülkenin kavimlerini, mezheplerini, şehirlerini, şehirlerin iktisadi membalarını, ormanlarını, çeşmelerini, pınarlarını, ırmaklarını ve yollarını ve konaklarını bir eser halinde yazarlar, menzilname adile Padişaha önceden takdim ederlerdi. Matrakçı Nasuhun, coğrafi eseri bir

menzilnameden başka bir şey değildir. lar da bizim canlı vesikalarımızdır. Yavuz Sultan Selim, ehramlar muzafferiyeye böyle elde etmişti. Aynı şeyleri oğlu Kâde tatbik etmişti. Padişah seferde bulduğu zaman, yanına ancak vezirler, kâkerler, ve defterdar serbesçe girebili Mazul beyler, beylerbeyleri (dave yanına yavaşamazlardı. Padişahın yanına (Solakbaşı) ile (Peykbaşı) yürürdü. Solakbaşı, Padişahın bindiği atın yularını pekler de sorguçlarla hünkârın ihtişarttırırlardı. Padişahın cepharglığı küçük sandıkla götürülürdü. Seferde vezirlere dışahın deve ve katırlarından elliser defterdara da beş katar verilirdi.

Muharebe başladığı zaman solakların peyklerin vazifeleri de başlardı. Solakbaşı en mühim vazifesi, Padişaha cengin ne retle vukua geldiğini anlatmaktı. Bütün lûmat solakbaşıya gelir, o da Padişaha verir. Solakbaşı aynı zamanda, hünkâr bindiği atı zaptederdi. Muharebe mevlâ dört solakbaşı, dört kethüda, dört ot Padişahın cteklerine sıkıca yapıştı. Dört yüz kemankes solak, Padişahın tarafını kuşatırdı. Solakların arka tarafı halkı top olur, ellerinde silâhlar, hazır bulunurlardı. Cenk bitinceye kadar bu hal devam ederdi.

Solaklık vazifesi daima yakışıklı, ve uzun boylu askerlere verilirdi. Solaklık büyük bir rütbe idi. İşten anlar, güzel söyler, Padişahların arzu ettiklerini, intikal ile derhal anlar kimselerdi. Yenigeri ocağının 60 dan 64 üncü ortalarından seçilmiş yiğit ve yakışıklı kerlerdi. Solakların manzarası pek iyi idi. Solaklar başlarına bir buçuk karış seklisinde altın yaldızlı ve ön tarafı seklisinde yeşil sorguçlu bir tas giyerler. Üzerlerine de saçaklı entari ve bunun dolama tarzında hafif ve kırmızı ayaklarına da sarı çizme giyerlerdi. F ne de yaldızlı som kemer bağlarlar; gayet güzel bir kama sokarlardı. Bu ellerinde birer de teber seklinde silâhı vardı. Peykler ise, Padişahların mai bulunan muhafaza askerleridir. Yani bu yaverlerdir. Bunlara (Peykani hassa) derler. Padişah sefer ederken peykler, en giderlerdi. Kanunname Ali Osmanide şu yit vardır: «Seferi zafer rehberim ve dukta rikâbı hümayûnumda solakbaşı peykbaşı yürüsün.» diye yazılı idi.

(Sonu 15 inci sahifededir.)

Esnaf Kâhyaları ve Lonca

Yazan : Enver Behnan ŞAPOLYO

Osmanlı imparatorluğu bütün iş bölüm-
lerini, zamanla çok kuvvetli bir teşkilâta
bağlamıştır. Bu kadar sağlam, muntazam,
faydalı ve millî teşkilât ne Asyanın müs-
man devletlerinde, ne de Avrupalılara örnek
olan eski Yunan ve Romalılarda mevcuttu-
r. Dünya milletlerine örnek olacak bir teş-
kilât tetkik edildiğinde insan hayretlere düş-
mektedir. Osmanlı imparatorluğunun askeri,
mülki teşkilâtı muntazam olmakla beraber,
esnaf teşkilâtı da o kadar muntazamdı.

Osmanlılar, memleket halkını işlerine
göre (4) sınıfa bölmüşlerdi:

- A — Kılıç sahipleri
- B — Kalem sahipleri
- C — Ziraat sahipleri
- D — Sanat sahipleri.

Kılıç sahipleri, hükümeti idare eden hü-
kûmdarlar, hükûmdar ailesi ve askerî sınıf-
tı. Kalem sahipleri ise, mektep görmüş, eli
kalem tutan, devletin mülki memurları, âlim-
leri, muharrirleri, şairleri, müderrisleri, ka-
dılar, fikir adamları sınıfı idi. Üçüncü sin-
f da, (reaya) çiftçi sınıf, yani topra-
ğa bağlı, ziraatle, hayvan beslemekle
geçinen köylü sınıfı idi. Hristiyan reaya
da (zimmi) zıd verilirdi.

Dördüncü sınıf ise sanat ve ticaret ile
meşgûl olan kısımdı. Bu zamanda (işçi-ame-
le) sınıfı yoktu. Büyük sermaye doğmadığı
için, patrona bağlı bir işçi sınıfı yoktu. Her
vatandaş bir sanata sülûk ederek, usta olun-
ca dükkân sahibi olmak hakkına malikti. Bu
sınıfların aşağısı yani bir (parya) sınıfı da
mevcut değildi. Züa ve malûller sınıfı için
de içtimâî yardım sandıkları olup, bunlara
maaş bağlanır, daha yoksul ise (imareti âmi-
re) lerde bedava karnı doyurulurdu. Osman-
lı imparatorluğu Orhan zamanında bütün
bu sınıfları birbirinden ayırmak için de ay-
rı, ayrı kisveler, yani kıyafetler kabul etmiş-
tir.

İlk devirlerde esnaf sınıfı da üçe bölün-
müştü:

- 1 — Yapıcı
- 2 — Satıcı
- 3 — Komisyoncu idi.

Sonraları esnaftan ticaretle meşgûl
olan (tacir) ler de ayrılmıştır. Bunları da
iki kısma bölmüşlerdir:

- 1 — Hayriye tüccarı
- 2 — Avrupa tüccarı

İlk devirlerde deri imal edenlerle, yağ
ve bakkaliye emtiası satanlara (tüccar) de-

niliirdi. Sonradan bu ad umumi olmuştur.
Müslüman tüccarlara (Hayriye tüccarı),
müslüman olmıyan tüccarlara da (Avrupa
tüccarı) adı verilmiştir. Bu da dört kısımdı.
Hayriye tüccarlarından birincisi şehirli müs-
lûman esnafın yaptığı emtiayı satanlar,
ikincisi köylünün zahiresini veya ham mad-
desini satanlar, üçüncü grup Avrupa tüccarı
ise, yerli hristiyan tüccarlarla, Türkiye'de
ticaret yapan Avrupalı frenk tüccarlar sınıfı
idi.

Osmanlıların ilk devirlerinde (esnaf)
kelimesi kullanılmazdı. Esnafa (herif) deni-
lirdi. Yani (hurfet) sahibi, sanat sahibi (mê-
tier) denilirdi. Hurfet de iş gücü sahibi mânâ-
sınadır. Daha sonraları herif tâbiri kaldırıl-
mış, yerine (esnaf) kelimesi kabul edilmiş-
tir ki, sınıflar demektir. Evliya Çelebi Tür-
kiyede (1100) çeşit esnaf olduğunu yazmıştır.

Osmanlı imparatorluğu hudutları için-
deki bütün şehirlerde hemen esnaf teşkilâtı
birbirinin aynidir. Orta zamanlarda esnaf
teşkilâtı (Ahi) teşkilâtından doğmuştu. Mu-
hakkak surette Osmanlılarda esnaf teşkilâtı
Fütüvvet ve Ahi teşkilâtının tesiri altında
teşekkül etmiştir.

Türk esnaflı (yapıcı, satıcı, komisyoncu)
olmak üzere üç kısımdan ibaretti. Bunlar
içinde yapıcılar, büyük sanatkârlardır. Os-
manlı imparatorluğu yükselme devrinde, ha-
riçten hiç bir ihtiyacı temin etmez, her
ihtiyacı kendi el tezgâhlarında ve el sanat-
ları ile temin ederdi. Saraçlık, dokumacılık,
demircilik hattâ iğne bile yapıp harice satır-
dı. Türkler dünyanın tanıdığı ilk sanatkâr-
lardır. Altay dağlarından bakır, demiri çı-
karıp işleyen, dünyada ilk demir ocağı ya-
kan Türklerdir. Dokumacılık sanatının şahe-
serleri halılarımız, saraciye işlerimizin sağ-
lamlığı ve güzelliği dünyaca takdir edilmiş-
tir. Demir, bakır, gümüş ve altın üzerine
Türk sanatkârlarının yaptıkları eserler bu-
gün dünya müzelerinin en ihtiramla came-
kânlarını doldurmaktadır. Türk esnafının
elinden çıkan işlerin hepsi güzel sanatlar sı-
rasına geçmiştir. En çirkin sanat, Türkün
elinde en yüksek mertebeye çıkmıştır. Eski
Türk kılıçları, kalkanları, bakır takımları,
çinilerimiz, halılarımızın ince işlerini dünya
hayranlıkla seyretmektedir. İşte yapıcı sınıf-
larımız, sonradan makine sanayiinin dirilme-
si ve kapitülasyonlar yüzünden sönüp git-
miştir. Satıcı ve komisyoncu esnaflı ise, Tan-
zimatın sonra Avrupa mallarını satan birer

bezirgân olmuşlar; bu sebeple faydalı unsur
olamamışlardır.

Osmanlı esnafının teşkilâtı başında bir
çok âmirler vardı. Birinci derecede esnafın
âmirleri (Kadı) lar ve (İhtisap ağa) ları
olup, ikinci derecede ise esnafın başında
(Şeyh, Nakip, Duacı, Çavuş, Yiğitbaşı, Ket-
hüda) vardı. Bunlardan mâda da (Kolbaşı,
Bölükbaşı, Pazarbaşı) adlı reisler de bulun-
yordu. Daha eskiden esnaf reislerine (Ahu-
baba), en sonra da (Mütevelli) ve (Esnaf
kâhyası) denilmiştir. Her devirde muhtelif
adlar almışlardır. Bu esnaf reisteri intihapla
baş olurlardı. Her esnafın da ayrı çarşıları
vardı.

Bu çarşılarda esnaflık (gedik) usulü
ile olurdu. Her esnaf çarşısında kâhyaya
mahsus bir oda olup, bu odada (Lonca he-
yeti), yani idare heyeti toplanırdı. Bir oda-
nın bir de sokakta muhakkak çeşmesi olur-
du. Bir de ufak mescidi bulunurdu. Her
esnafın kendilerine mahsus bir sancağı, bir
de bayraktarı vardı. Aynı zamanda her esna-
fın bir de davetçisi olup, bunun vazifesi Lon-
ca odasını açıp, temizlemek, esnaflı davet et-
mek, öğle ve ikinci ezanından evvel elinde
bir âsa ile dükkânların önünden geçerek
esnafa (Vakti salât ya mümin!) diye bağı-
rarak namaza davet etmekte. Her esnaf çar-
şısının bir de bekçisi olurdu. Bu da çarşıyı
süpürür, dükkânların gece kilitlerini mu-
yene ederdi. Bundan başka bir de Esnaf
Duacısı vardı. Sabahleyin dükkânlar açıl-
mazdan önce bu adam bir dua eder; sonra
bütün dükkânlar açılırdı. Her esnaf ahlâkı
bir müeyyideye bağlı idi. Bu ahlâk İslâm
dininden gelirdi. İmamîazam; esnafa yüzde
ondan fazla kazancı haram etmiştir. derler
yüzde ondan ziyade müşteriden kâr almaz-
lardı.

Her esnafın işlerinin düzgün gitme-
sine esnaf kâhyaları, veya mütevellileri ba-
kardı. Kâhyalar bütün işlerde esnafa karşı
mesul tutulmuştu. Kâhyanın vazifesi, esnaf
arasındaki anlaşmazlıkları halletmek, es-
naf sandığı hasılatını toplamak, akaretleri
tamir ettirmek, usta, kalfa, çırak, yamak me-
rasimlerini yapmak, toplantıya riyaset et-
mek, esnafın ahlâkı vaziyetini takip ve kon-
trol etmekten ibaretti. Kâhyalar, esnaf tara-
fından intihap edilirdi. Her esnaf kâhyası-
nın bir de beş kişiden mürekkep bir (Oda
heyeti) bulunurdu.

(Lütfen sahifeyi çeviriniz)

Bütün Türkiye'de esnaf heyetleri ve umumi toplantıları da şunlardı:

- 1 — Lonca heyeti
- 2 — Kâhyalar meclisi
- 3 — Ziyafet toplantısı
- 4 — Üç günler toplantısı
- 5 — Memleket toplantısı.

Her esnafın Lonca heyetleri, her Arabi ayın birinci ve üçüncü cuma günleri esnaf kâhyalarının reisliğinde toplanırlardı. Esnafa ait işleri görüşürlerdi. Kâhyalar meclisi de yirmi dört esnafın kâhyalarından mürekkep bir meclisti. Bunlar da her Arabi ayının sonuncu cuma günü toplantılarını yaparlardı; içlerinden bir zatı da kaydı hayat şartile (Kâhyalarbaşı) seçerlerdi. Bu heyetin vazifesi de kâhyaların mesailerini kontrol etmek, kâhyalardan vukubulacak şikâyetleri dinlemek, esnaf arasında halledilmiyen işlere bakmak, cezaları tatbik, hükümetle temas etmek. Hükümetin emirlerini esnafa bildir-mekti.

Esnaf teşkilâtı hakkında mufassal malûmat almak isteyenler (Divanı Hümayû-nu Mühimme Defterleri, Ahmet Refik beyin İstanbul hayatı adlı eserlerini, Osman Nuri beyin Mecelle-i Umuru Belediye adlı eserlerini okusunlar. Bu eserler bütün vesikalarla doludur.

Türk esnafının bu idari teşkilâtından mâda, üç de umumi toplantı günleri vardı. Bunlardan birincisi (Ziyafet toplantısı) olup, yılda bir defa şehir dışında bir mesire yerinde bütün esnaf toplanırdı. Esnafın ustaları, kalfaları ve çırakları bu mesire yerine gelirler, sabah namazını burada beraber kılarlar. Bundan sonra yemek yerler, çalgılar çalarlar, milli oyunlarını oynarlardı. Herkes âdet mu-cibince aynı yemeği yerdi. Akşama doğru hocalar, peygamberin dünyaya gelişini anlatır, sonra da esnaf kâhyası, esnafa ahlâka ait nasihatlerde bulunurdu. Bütün gaye toplu bir eğlence ve ahlâka dair muahabeler yapmaktır.

Esnafın ikinci toplantısı da «Üç Günler toplantısı»dır. Bu da senede yine bir defa olmak üzere üç gün üç gece devam eden bir eğlencedir. Bütün esnaf yine gelir, fakat bu toplantıya bu defa memleketin bütün uleması, şeyhleri, zenginleri, muhtarlar, imamlar ve ilk mektep talebeleri, memleket fukarası davet edilirdi. Bu eğlence gününde üç gün üç gece davetlilere yemek verilir, Burada cemaatle namaz kılınır; Padişaha, orduya, vükelâ ve ulemaya dua edilirdi. Müftü efendi halka nasihat ederdi. Köylü ile fukarayla ve malûllere merhamet ve şefkat, büyüklere hürmet, küçüklere merhamet, hak-kından fazla kazanç temin etmemek, ahlâkı olmak için nasihat ederdi. Ondan sonra memlekte bolluk olması için dua edilir, binlerce ilk mektep talebesi de âmin diye bağırırlardı.

Üçüncü toplantı ise (memleket toplantısı) idi. Bu da hükümet ile esnaf arasında bir anlaşmazlık hasıl olursa, esnaf Kâhya-

larbaşı, esnafı fevkalâde bir içtima davet ederdi. İlk içtima, her esnafın gönderdiği üçer murahhasan terekkep eder; Hükümet, esnafın tahammül edemeyeceği bir teklifte bulunursa, bunu halletmek üzere hükümete iki usta, iki kâhya murahhas olarak gider; Hükümete şunu söylerlerdi: «Hükümetin merhamet ve adaletini, esnafın haklarına riayet edilmesini, hükümetin ve memleketin sadık kulları olan ehalinin reneide edilemesini, millet ve hükümet bir kuşun iki kanadına benzer, bunlar birbirleriyle yaşarlar. Halksız hükümet, hükümete de millet olmaz. Bir elinizde milleti, diğer elinizde hükümeti tutunuz. Esnafın kararı katidir. Bundan dönmez.» diye bildirirlerdi. Hükümet yine kararında ısrar ederse, bütün esnaf (Memleket içtima) ına davet edilir; bir meydanda binlerce esnaf ve ulema, şeyhler, müftü ve eşrafla beraber bir toplantı olurdu.

Kâhyalar meclisi reisi meseleyi esnafa anlatır, halkın kararını sorar, cevap alırsa, hükümet arzularını dinlemez ise dükkân-ları kapatmağa karar verirler, yani bir nevi grev ilân ederlerdi. Şehrin en büyük memuruna bir heyet gider, şöyle söylerdi: «Eğer arzularınız olmazsa, işte dükkânların anahtarları, onlar da sizin, dükkânlar da sizin, memleket de sizin. Ne isterseniz yapınız. Esnafa acımazsanız Allahın gazabı üzerine olsun. Yalnız iyi düşünün ki, her şeyin üstünde bir Allah var, sizi Allaha havale ederiz» diyerek anahtarları bırakıp dönerlerdi. Hükümet de bu müşkülü derhal hallederdi.

Esnaf teşkilâtının bunlarla beraber (Esnaf sandık) ları da vardı. Bu sandık müte-kait esnafa, malûl kalmış esnafa tekaüt ma-aşı bağlar, esnafı sefaletten kurtarırdı. Bundan başka her esnaf birdenbire dükkân açamazdı. Çıraklar üç sene hizmetten sonra kalfalığa merasimle geçerlerdi. Bu merasim Lonca heyetinin huzurunda bir imtihan şeklinde olurdu. Ustalık merasimi de ilkbaharda en büyük adamların huzurunda iera edilirdi. Fakat esnaf teşkilâtında bir de (Gedik usulü) vardı. Bu da «Esnafın dükkân açarak sanat ve ticaret edebilmek salâhiyeti» idi. Bir insan kalfa veya usta olunca gedik sahibi olmadan dükkân açamazdı. Bunu da Kâhyalar meclisi tâyin ederdi. Bu şehre kaç manifaturacı, kaç kunduracı, kaç berber, kaç kasap lâzımsa, o kadar dükkân açtırırlardı. Şehrin ihtiyacı ve esnafın kazancı gözetilirdi. Bütün esnafın mallarının satışına da hükümet narh koyar; bu suretle mallarını satarlardı. Tanzimattan sonra bu eski esnaf teşkilâtı kaldırıldı, yerine (Ticaret odaları) ka-im oldu. Fakat muhtelif inkılâplar, eski düzeni bulamadı. Birinci el esnaf müthiş ihtikâr yaparak, zaman zaman vatandaşları zarara sokmaktadır. Ticaret Vekâleti yenden bir ticaret odaları kanunu hazırlamaktadır. Bu işle uğraşan komisyona ben de dahilim, ümit ederim ki, bu yeni kanun hem esnafa, hem de halka faydalı olsun...



Bobstil Şiirler

[Bu sütunda okuyucularımızı biraz eğlendirmek için Bobstil şairlerin en y şiiirlerinden iktibaslar yapacağız. Unutma-nız ki bunların bir kısmı hem Bobstil, hem Marksisttir. Fakat ne ziyarı var? Bizim r sadımız bunları okuduktan sonra sadece lüp geçmek...]

YOLCULUK

Yalnız ve çıplak çıktığı evimden
— Hoşça kalın demedi
Ne bohça aldı
Ne bir selâm götürdü
Cennetin kapısını açtırmak için
Ne imandan kart vizit,
Karım böyle göç etti öbür dünyaya;
Şerefine içiyorum o gündənberi
Ne halt eder tek başına dolap bey,
Cahit Saffet

Ne halt mı eder? Zavallı beygır, ef-sinin bostamını sulamak için gözleri l olduğu yerde döner durur.



ÜÇ İSTANBUL

Yazan ; Vecdi BÜRÜN

Tarih insan cemiyetlerinin devamı vetine giren olayları en göze çarpan tarafla alır; onları ilmin dar ve mücerret mefmarı içine tıkar; böylece, geçmişe ait bütün bilgimiz olayların içine değil, kabuğuna t bğıldir. Olayların hem içini, hem dışı; tek kımıldanışı bile ziyan etmeden, en ak aydınlığı gözden kaçırmadan zapfetmek dışasından roman - tarih, devir - roman rdana geldi.

Parti roman ve hikâye müsabakasında acminin kat kat üstünde olan cüsseli kıyretinin zaruri olarak meydana getirdiği gölyüzünden göze çarpmıyarak derece alan, fakat bizi kendilerine çekerek zevkle şgul eden romanlarımızdan biri de şimdi, kadar kendisini müstesna bir dil zevkinin gibi tanıdığımız Mithat Cemalın «Üç İstanbul» udur. «Üç İstanbul», kensini kolay kolay ele vermiyen, idrâk lmesi için bir takım ruh ekzersislerine ihtiyaç hissettiren bir kıymet çapını temsil ed'yor. Böyle devirleri kucaklayan; üç devri, olay ve insanlarının karşılıklı münasebetlerle ve hepsinden daha müşkülü bu devirlerdeki insanların ruh ve zihniyet portreleriyle bir tekrardan yaşamak haline koyan bir romanı yazmak kolay bir iş sayılmamalıdır.

Paul Valéry bunun ne çet'n bir iş olduğunu nadir liyakatinin tevazuu olarak şu cümlesile belirtmektedir: «1914 deki Avrupa'nın entelektüel halini tarife ne vaktim ne de kudretim var.» Hakikaten, «Üç İstanbul» u okuduktan sonra böyle bir teşebbüs için yalnız niyet etmenin, yalnız vakti olmanın hiç bir işe yaramıyacağını insan hemen anlar. «Üç İstabul» gibi bir eser meydana getirmek için ancak Mithat Cemal gibi — bazı şairlerimizde rasladığımızın aksine — kendi kendine zorla kabul ettirilmemiş, alayışsız, fakat fonksiyonunu aksamadan ve sıhhatle temsil eden incelmış bir tarih duygusuna lüzum vardır. Mithat Cemaldeki sanatkarla ittifak eden tarih duygusu geçmişin içine doyan bütün olaylara istitalesini daldırıyor; kaybolmuş, yıkılmış, solmuş olan her şeyi, beş yüz sahifelik kitabında ebediyen ihya ediyor.

Bu romanda insanı en çok hayrete düşüren, içtimai dramın yanbaşında ve onunla muvazi, fertlerdeki şuur dramının sanatkarca çizilmesidir. Muharrir, fertle cemiyeti ne birinin ne ötekinin büyüütülmesi ve şişirmesi ifratına kaçmadan bitaraf bir ölçü nizamında ele alıyor. Osmanlı imparatorluğunun yıkılması olayını «Üç İstanbul» kadar bütünlüle anlatan bir eser tanımıyorum. Bu

yıkılış, sosyolojik bir etütte, muayyen bir tarih felsefesine bağlanmış bir eserde belki daha muhkem izahlarla kuşatılabilir. Fakat, hayatın konuşması ve hayatın kendi kendini izahı lâzımsa, bunu «Üç İstanbul» a bırakalım:

«Üç İstanbul», imparatorluğun yıkılmasına, fakat tam yıkılmasına giriş teşkil eden üç devirdir: İstibdat, hürriyet, harbi umumi ve mütareke. İstanbul İmparatorluğun yüzüdür. Bunun çeşitli hallerini bu yüze bakarak anlayabiliriz. İstibdat mı? Memnun değil ve somurtkandır; hiddetinden köpürür ve ağzı durmadan söyler. Hürriyet mi? Mensup olduğu kıtadan hürriyet çekileli yüz sene geçmiş-tir, beden hürriyete kavuşur, yüz ne yapacağını şaşırır ve hürriyet nızsızlığı içinde bir tık mahşeri halini alır. Büyük harp ve mütareke bedeninin ve yüzün cüzamlaşması ve dağılma haline gelmesidir. En dikkate değer taraflarından biri romandaki yüzlerce şahıstan en ehemmiyetlisi olan Adnanın İmparatorluğun yıkılışında tam bir fert - ayna rolünü oynamasıdır. Yıkılmanın bütün iman kıtlıkları, frensiz hürriyet aşkları, ideal buhranları, hele astragan kalpak satın aldığı halde giyip Ankaraya gidemeden ölmesi imparatorluğun fertleştirilmiş dramıdır. İmparatorluk yıkılırken bu hastalıkları çekti ve bu rüyayı gözlerinde sabitleştirerek Adnan gibi öldü.

Devirleri anlatan roman, Mithat Cemal gibi bir ustaya kavuşunca okuyucuya bizdeki büyük bir eksikliğin tamamlanması bakımından hem bir yükseklik duygusu ve hem de Avrupadaki benzerleriyle yanyana konuşma gurur veriyor. Böyle söylemekle, yalnız fertlerle uğraşan romanlarımızı kötülemek istediğim mânâsı alınmamalıdır. Fertlerle uğraşan romanlar da elbette ki cemiyeti anlatırlar. O türlü romanların yapı ve niyetleri bambaşkadır. Fakat, biz yine cemiyeti onlardan öğrenebiliriz. Bazıları Mithat Cemalın «Üç İstanbul» da teferruatla fazla meşgul olarak malûmatfuruşluk yaptığını ileri sürerler. Düşünmezler ki bu romanda devhler bir yekûn ve bir uzviyet olarak ele alınmışlardır. Hidayetin tesbih koleksiyonunun, Raselin el-mas resimleri albümünün ait oldukları pasajda kendi yerlerini almaları lâzım ve zârruridir. Belkis'in ruh hallerinin bellirtilmesi için rablalarının nereden getirildiği söylenmelidir. O zamanlar burjuvazi kahvesini şark odasında içiyorsa, romanda da şark odasında içecektir.

Mithat Cemal romanında ancak dünyanın büyük romancılarında bulunan bir kompozisyon mükemmeliyeti derecesine varmıştır. Yüzlerce şahsı ve olayı bütünlü ve kompo-

zasyonun emrinde bu kadar güzel tasvir eden, canlandıran ve konuşturan bir sanatkarı Balsac ile yanyana koyabiliriz. Mithat Cemal, bütünlüle teferruatı uyandırmak ve romanını cemiyetin seyredildiği bir endam aynası sıhhatine kavuşturması bakımından bizim Balsac'ımız diyebileceğimiz romancıdır. Mithat Cemal şahıslarını çizerken, reel hayat-taki gibi bunları o kadar doğru farklılaşmalarla birbirlerinden ayırıyor ki, onun klâsik ölçüde bir moralist olduğunu derhal teslim ediyoruz. O kadar objektif ve o kadar reele ehemmiyet veriyor. Fakat, tek kusur olarak gözümüze çarpan taraf, karakter ve iç yapıları bu derece birbirlerinden ayrılmış şahısların konuşurlarken, bilhassa umumi fikirler ve politik görüşlerini anlatırlarken yalnız konuşma tarzında birbirlerinin tıpkısı olan bir benzerliğe saplanıp kalmalarıdır. Gerçi muhteva ve anlayış olarak bu konuşmalar söyliylen şahsın zihniyetini, içtimai sınıfını derhal belli ediyorlar; fakat müsterek gördüğümüz taraf konuşma tarzlarıdır. Meselâ Hindenburg'un anlatan Rasel'in sözlerinden onun kendine mahsus dünya görüşünü, içinde bulunduğu ani telâkki tarzını ve aksülâmellerini tamamen anlıyor ve bunları diğer şahıslarinkinden kolaylıkla ayırıyoruz. Benzerlik tamamen konuşma tarzlarına aittir.

«Üç İstanbul» devirleri kucaklamak işini başarıırken bir taraftan da cemiyetin tenkid vazifesini üzerine alıyor. Muharrir bunda o kadar ileri gidiyor ki, vakanın da muharririn objektifliğine yardım etmesiyle, romanı okurken onun hükümlerine zalimce diyeceğimiz geliyor. O devirlerin koltukta oturan şerefli mefhumlarını gayet orijinal tenkidlerle allak bullak ediyor. Bir idealisti bir kaç zaman sonra hırsız olarak karşınızda görüyorsunuz; mağrur ve güzel Belkis morfin müptelası prensten dayak yiyor; bir ay evvelki dalkavuk dalkavukluk edilen efendidir. İstibdatın tenkidle birleşerek yepyeni bir insan anlayışı ve dünya görüşü ile Mithat Cemalın romanından başka bir romanda daha iyi kulanıldığı iddia edilemez.

«Sinekli Bakkal» adını İngilizce «Clown and his Daughter» den tercüme eddikten sonra alan roman da bir devri anlatan romandır. Fakat romana ait bütün karakterler bakımından aynı neviden olan «Üç İstanbul» ile mukayese bile edilemez. Bütün değer ve likayatlerini bir tarafa bırakıyorum; Mithat Cemalın romanındaki bir sahifelik Türkçe bütün bir «Sinekli Bakkal» a bedeldir. «Sinekli Bakkal», da tam mânâsıyla içtimai (Sonu 15 inci sahifededir.)



Tefrika No. 33

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Mektek kapısından yavaş adımlarla girdim. Hademe, elinde bir telgrafla arkamdan koşmadı. Muallimler odası yine sigara dumanile tıkanmış. Burada herkes eski bir ağızlık gibi kokar. Yeşil çuha örtülü masanın öbür ucunda, üç baş bir gazeteye eğilmiş: Harp tebliğini okuyorlar, Arabî muallimi, her zamanki yerinde, simsiyah sakalı ve bacaklarından uzun gövdesile ayakta gibi oturuyor. Hayvanat hocasının yanakları, yine iki pembe kakhaha: Tavana gülüyor, pencereye gülüyor, kitaba gülüyor. Koridordan Ermeni müdürün burnu geçti: Gölgesi duvarları tehdit ederek!

Bugün sınıfta ne anlatacağım?.. Dersimiz Nedim.. Acı acı gülüyorum: keşke Fuzuli olsaydı!

Bahçede çocuklar koşuyor: Benim yaşımdaki çocuklar!

Ser mubassır Karagöz Tevfik Efendi, yemekhanenin kapısında, sarışın bir genci, yanağını sıkarak cezalandırıyor!

Birden, içeriye maarif müdürü girdi! Bu, yarım şair, yarım âlim, yarım hatip, yarım Türkçü, yarım İttihatçı ve tekmi bu yarımaların bütünleştiremediği bir yarım adamdır!

Suratında, tilki burnu ile çocuk gözü, birbirinin mânasını yalanlıyarak size bakar. Çarşıdaki esnafın o buruna, genç bir muallimenin de o gözlere aldandığını arkadaşlardan duymuştum.

Sağ eli pantolonunun cebinde, gülümsiyerek bana doğru geldi:

— Nihat Ahmet...

— Efendim..

Küçük vücudunu göğsüme yaslıyarak koluma girdi:

— Biliyor musun, haftaya benim bir konferansım var: Bizim mektebin

salonunda.. Hoşuna gidecektir.. Bir de şiir yazdım: Çanakkale destanı!.. Cebinden çıkarırken zil çaldı.

— Dersin var mı?

— Var efendim..

— Eh, akşama görüşürüz öyleyse.. Daireye gel de!

— Emredersiniz...

Elini, teklifsizce omuzuma vurdu:

— Bırak şu emredersinizi filân be çocuk.. Bizim esas vasfımız samimi-yettir!

Burada «biz» in tek mânası vardı: Biz İttihatçılar!..

Gülümsiyerek müsaade isterken kulağıma fısıldadı:

BEŞİK

Yazan :

YUSUF ZİYA ORTAÇ

Pek yakında.

Nefis bir cilt halinde basılıyor.

ÇINAR NEŞRİYATININ

Bu ilk kitabı bayram ertesi çıkacaktır.

— Beğenirsen talebeye ezberlet. Konferanstan sonra okuturuz..

Ağızından yine aynı kelime kaçtı:

— Emredersiniz!

Bugünü, her kapı açıldıkça bir müjde bekliyerek geçirdim. Sokakta koşan ayak seslerinin hiç biri beni sevinmedi.

Öğleden onra, evimin etrafında dolaştım: Siyah kafeslerin ardında onun beyaz hayalini arıyarak..

Bu evimi, kendikendime süslüyorum: pencerelerine tül perdeler taçcağız ve sedirde bir samur kedi uyuyacak. Tül perdeyle kedi, köyde is-tanbuldur.

Akşam, kunduralarında bataklığı atmalı çamuriyle şehre döndüm. Sepetlerini, bakraçlarını boşaltmış köylü kadınlar, heybelerini doldurmuş gidi-yordular.

Gece, Belediye gazinosunda, saçlı Kemal'le beraber, saatlerce oturduk Ben, rakı içtim. O, mezelerden yedi.

Bu adam, yangına karşı esen rüzgâr gibi içimdeki ateşi alevlendiriyor. Onu dinleyerek tamamladığım dört kadeh, beni bu yıldızlı bahar gecesinde, taaa İstanbul'a, Boğaz kıy-larına kadar yaya koşturabilir.

Niçin telgrafıma cevap vermedi?

Hayır.. Ben bir masal mucizesi tiyorum: Bir mektup gelsin ve zarf açınca, içinde onu bulayım!

Meyhanede kakhahalar sarhoşlaşıyor. Kapı açılıp kapandıkça, tavand biriken mavi cigara dumanlarının paladığını görüyorum. Köşede, muallimler masasında ney başladı: Ş beyin davudi sesiyle beraber.. Boş lan şişeyi yeniliyorum. Garson, tabak balık yumurtası getiriyor:

— Arif Beyden!..

Masadan masaya selâmlar yolluyoruz..

İki gündür evimizi süslüyorum. Ben çarşıdan bir vazo aldım. Şehi kır çiçekleri topladı. Gaz lâmbasına mavi satenden bir abajur yaptık. O iskemlesi, sırma işlemeli bir örtü orta masası oldu.

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Meydan

Târihi anarken tepeden, döktü ufuk kan...
Akşamla kızılışmada Afyon'daki meydan.

İnsan sanıyor başlayacak çünkü o kavga,
Onlar bizi, biz onları çilginece sınavla.

Kınlar sökülüp çarpışacak lunç ile asker,
Dağ, yayla, yamaç sarsılacak; lāv gibi her yer.

Birden atılıp elde kılıçlar harekette,
Baş düşmede, kol kopmada karşımdaki sette.

Bir gizli seda taşmada, aksetmede yerden,
Tanrım yine en seçme şehit almada erden.

Gıltıkçe karışmakta hedef, solmada çehre,
İmânı temiz erlerimiz salmada şehre.

Al süngümüz hırçınlaşarak bir daha kinden,
Son hamlede düşman kaçacak Türk ülkelerinden.

D-İmişken o yalçın savaşın hırsına rûhum,
Göklerdeki bayrakla zafer neş'esi duydum.

Mâziyi anarken tepeden, ufku aşan kan,
Doldurdu hazin akşamı kaybolmada meydan.

Hikmet Şinasi ÖNOL

Nedim

Yusuf Ziya ORTACA

Seni koydular mı, bir bülbül diye
Cennet bağlarında gül bahçesine?..
Dünyadan ahrete şen bir hediye,
Orda da hayranlar çok mu sesine?

Dolaştığın yollar şimdi kimsesiz,
Rüzgârlar esiyor o sahillerde.
Her yer, her şey sana, hasret şüpheşiz;
Efsanesin Nedim şimdi diilerde...

Sâdabad yolları dikenle dolmuş,
Gidilmez gittiğin şen pınarlara.
Zaman o bağlardan gülleri yolmuş,
Karanlıklar çökmüş kızıl yarlara..

Gece mehtaplarda gezdiğin bağlar,
Sararmış ve solmuş bir viranelik.
Gönlünle aşkını sezdiğin bağlar;
Can ister sesinden bir teranelik..

Kalk da ses ver Nedim şu Sâdabada,
Çengiler raksetsin, sâkiler sunsun.
O geçmiş günleri geçiver yâda,
Bu asırda da bir nağmen bulunsun!..

A. Muhtar KUMRAL

ÜÇ İSTANBUL

— Baştarafı 13 üncü sayfada —

bünyeye ve cemiyet atmosferine ras-
z; onda bir cemiyetin hayatı ve uğul-
yoktur. Bir kaç kırık dökük şahıs cemi-
n temsil vazifesini üzerlerine alırlar. Bo-
ve âdileştirilmiş, en kaba lisan kaldele-
bile omuz silken bir Türkçe bütün sa-
lığı ile bu kırık dökük şahısları oldukla-
dan beş altı defa daha ölü bir hale kö-
; ve bu Türkçe nihayet bütün şahısların
romanın hüvelbakisi haline gelir. «Üç
bul» hayatla, canlılarla, sıhhatinden ta-
bir Türkçe ile «Sinekli Bakkal» ın tam
dır: Birisi mezarlık bile olamıyarak me-
k maketi, diğeri Osmanlı İmparatorlu-
nun üç devrinin bütün kadrosu, bütün ce-
yeti, bütün dünya görüşle tam çapında
modell.

İşte, bu ifrat canlılığıdır ki «Üç İstanbul»

da her şeyi, çok hakiki iken rüyaya daldırı-
yor. Bütün kitap bir rüya içindedir: Geçmi-
şin rüyası. Ve her geçmiş şeyi hatırlamada
olduğu gibi kitabın sayfalarına temas eder
etmez okuyucu da geçmişin rüyasına dahyör:
Kıyafetler, insanlar, yalılar ve eşya aydınlık
bir tasvir kadrosunun dinamizmi içinde asla
elde edememiş oldukları bir varolmak ira-
desine doğru alabildiklerine yükseliyorlar.
Artık Mithat Cemal'in kurduğu dünya ve ni-
zam tamam olmuştur: Adnanı Hidayetin
konağında (lâcivert pantolonundan dîlini
çıkararak kırmızı pabuçlarıyla) görüyor; palav-
racı ve jurnacı Sakallı Vasıfa kızıyor; sev-
diği adamdan çocuk doğurmak için yanıp
tutuşurken, bir taraftan da insanın devam
etmek iradesini doğuracağı çocuk vakıasın-
da şahıslandıran Macideye acıyoruz. Ha-
kikaten, ölüp te cenazelerini dört kişinin

götürdüğü, ve yine cenazesine dört bin ki-
şinin taşındığı insanlara «Üç İstanbul» da
rashyoruz. Yahudi karısının zenginlik ta-
raflarına sinirlenirken, Belkis'in güzelliği-
ne hayran oluyoruz. Ve bize öyle geliyor ki,
bugün terkedilmiş ve haraplaşmağa doğru
süratle koşan müşirin imparatorluk artığı,
Kaptan Paşa yalısının ilerisindeki, yalısının
iki mermer sütunun çerçevellediği balko-
nunda Belkis orada daha hızlı akan ve
akıntıları tersleşen Boğazın denizini seyret-
mektedir. Mithat Cemal'in Türkçesi beş duy-
guya aynı zamanda anlatıyor.

«Üç İstanbul» edebiyatımıza getirdiği bu
kiymetlerle ve bize kazandırdığı üç devirle
kendisiyle avunabileceğimiz tek romandır.
Eğer bir Türk romanı varsa, oradaki en şe-
refli yerlerden biri büyük romancı Mithat
Cemale aittir.

Vecdi BÜRÜN